

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ У СФЕРІ АКВАКУЛЬТУРИ

Т.М. КОНДРАТЮК, кандидатка юридичних наук,
старша викладачка кафедри аграрного, земельного та екологічного
права імені академіка В.З. Янчука
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: lawyert@ukr.net

В.О. МЕЛЬНИК, кандидатка юридичних наук,
асистентка кафедри цивільно-правових дисциплін,
Білоцерківський національний аграрний університет
E-mail: viktoriiia.melnyk@ukr.net

Анотація. Ефективне функціонування будь-якого сектору сільськогосподарства забезпечується належною комплексною державною підтримкою. Не виключення становить й аквакультурна діяльність, що також підпадає під напрацьовані з цією метою програми. Проаналізовано законодавство, що визначає напрями та загальні засади розвитку аквакультури. Встановлено, що підтримка аквакультурної діяльності державою повинна здійснюватися всіляко можливими засобами як в економічному, так й іншими напрямками: заохочення до виготовлення натурально безпечної продукції аквакультури, що здатна конкурувати з подібною продукцією на ринках інших країн; фінансового сприяння розвитку селекційно-плеємної справи; поліпшення рибної продуктивності водних об'єктів за рахунок штучного відновлення водних живих ресурсів; відновлення частки популяцій зникаючих та рідкісних видів тварин і рослин, середовищем існування яких виступає вода; заохочення розвитку власного виробництва кормів для аквакультурних об'єктів; проведення наукових досліджень та розробок у сфері аквакультури, їх фінансування і впровадження результатів у виробництво; фінансової підтримки; забезпечення підготовки висококваліфікованих спеціалістів у сфері аквакультури; сприяння сталого розвитку аквакультурного виробництва тощо. Розглянуто фінансові, організаційні та правові механізми державної підтримки у сфері аквакультури.

Ключові слова: аквакультура, державна підтримка, компенсація, фінансування, сільське господарство, суб'єкти аквакультури

Актуальність.

В Україні об'єктивно наявні всі необхідні організаційно-технологічні елементи для виробництва продук-

ції аквакультури (риби, ракоподібних, тощо) включаючи штучне розведення, утримання, вирощування й відтворення водних біологічних ресурсів та збереження їх біорізноманіття.

Економічний розвиток аквакультурної галузі незмінно зумовлений кліматично-природними умовами. Діяльність у сфері аквакультури являє собою один із пріоритетних напрямів розвитку сільськогосподарського сектору економіки, забезпечує продовольчу безпеку, сприяє економічному розвитку і створенню соціально-економічних підстав розвитку регіонів. За даними Мінагрополітики, станом на 2018 рік рибне господарство це: 1,3 млн га водойм для виборозведення, понад 25 тис. працівників, 5 тис. суб'єктів господарювання, які здійснюють рибогосподарську діяльність в умовах аквакультури, 450 суб'єктів, які займаються промислом водних біоресурсів, 4 державні рибовідтворювальні комплекси, 3 науково-дослідні установи, 2 селекційні центри, 40 племінних заводів... Крім цього, завершується розробка Стратегії реформування рибної галузі з урахуванням міжнародного досвіду, що стане своєрідним рушієм подальшого розвитку галузі з нарощуванням її ефективності («Стратегія реформування...», 2018).

За таких умов, формування ефективного механізму державної комплексної підтримки у сфері аквакультури й забезпечення відповідного його правового регулювання видається особливо актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Інтенсивний розвиток рибного господарства постійно привертає увагу науковців і практиків. У доктринальних джерелах розглянуто окремі правові аспекти діяльності у цьому напрямі. Так, над правовим регулюванням підтримки від держави загалом сільськогосподарської діяльності

працювали відомі науковці: В.М. Єрмоленко, О.В. Гафурова, Х.А. Григор'єва, С.І. Марченко, С.І. Сиволюцька, А.М. Статівка та ін. Питання законодавчого забезпечення розвитку аквакультурної діяльності досліджували науковці-правники: М.В. Гребенюк, Т.В. Григор'єва, Т.С. Новак, Т.О. Коваленко, С.І. Марченко, Л.О. Святченко, Ю.В. Шовкун, та науковці-економісти: Н.М. Вдовенко, С.М. Кваша та ін.

Мета статті – розкрити зміст державної підтримки аквакультурної діяльності як самостійної складової сільського господарства. Проаналізувати основні напрями державної підтримки у сфері аквакультури та нормативно-правові акти, що її визначають та забезпечують правову реалізацію.

Результати.

Розвиток і функціонування аквакультури заслуговує на особливу увагу від держави. Оскільки така діяльність відноситься до сільськогосподарської, на неї поширюються принципи й ключові засади сільськогосподарської діяльності, у тому числі й державної підтримки. Основи державної політики підтримки сільськогосподарських товаровиробників регулюються Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 р. № 1877-IV.

За висновками наукових досліджень, фінансова підтримка сільськогосподарського товаровиробника здійснюється за трьома ключовими напрямами: 1) підтримка суб'єктів сільськогосподарського виробництва за рахунок здешевлення кредитів і компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва; 2) підтримка окремо визначених суб'єктів

аграрного сектору економіки (фермерських господарств та СОК); 3) підтримка виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції (Гафурова & Заїка, 2019: 50–51).

Спеціальне законодавство декларує широкий спектр напрямів комплексної підтримки від держави аквакультурної галузі: 1) стимулювання виробництва якісної та екологічно безпечної продукції аквакультури, конкурентоспроможної на внутрішньому й зовнішньому ринках; 2) розвиток і фінансування селекційно-плеємної роботи, включаючи створення і підтримання суб'єктів плеємної справи у рибництві; 3) підвищення рибопродуктивності водних об'єктів шляхом штучного розведення (відтворення) водних біоресурсів; 4) відновлення чисельності популяцій рідкісних і зникаючих видів гідробіонтів; 5) стимулювання розвитку національного виробництва кормів для об'єктів аквакультури; 6) організація науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт у сфері аквакультури; 7) поширення та впровадження у виробництво наукових розробок; 8) фінансування наукових досліджень у сфері аквакультури за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів інноваційних програм та інших джерел; 9) забезпечення проведення протиепізодичних заходів; 10) забезпечення підготовки і перепідготовки фахівців у сфері аквакультури; 11) створення і підтримання інфраструктури, необхідної для сталого розвитку аквакультури («Про аквакультуру», 2012). За рахунок державної підтримки рибництва планується забезпечити результативне використання водних рибогосподарських об'єктів для аквакультури й загалом збільшити річний об'єм добування риби, ракоподібних та інших гідробіонтів до 110 тисяч тонн. Одні-

єю з умов розвитку аграрного сектору економіки стає ініціювання й функціонування ефективного механізму розвитку аквакультурного виробництва, відновлення водних живих ресурсів у рибогосподарських водних об'єктах державного рівня («Стратегія розвитку аграрного сектору ...», 2013).

Загалом державна підтримка у сфері аквакультури забезпечується різними механізмами, урегульованими законодавством. До них відносяться: фінансові, організаційні, правові. Фінансова підтримка надається за видом діяльності або за правовим статусом суб'єкта. За видом діяльності: національна програма «Державної підтримки тваринництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, аквакультури (рибництва)», яка направлена на підтримку юридичних осіб незалежно від організаційно-правової форми та форми власності і фізичних осіб – підприємців, однак що проводять аквакультурну діяльність. Згідно з програмою у 2018–2019 рр. виділялися бюджетні кошти на підтримку усієї галузі тваринництва, стабілізації поголів'я худоби та поліпшення її генетичного потенціалу, стимулювання збільшення виробництва продукції тваринництва, аквакультури (рибництва),... (п. 1 Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки тваринництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, аквакультури (рибництва)», затвердженого Постановою КМ України від 30 січня 2019 р. № 107). За цією програмою виробникам аквакультури надавалася часткова компенсація відсоткової ставки за банківськими кредитами, залученими для покриття витрат, пов'язаних із впровадженням аквакультурної діяльності (пп. 1 п. 4 вищезазначеного Порядку).

Суб'єкти могли скористатися цією програмою для здешевлення залучених кредитів. Це дозволяло виробникам аквакультури скоротити фінансове навантаження і в кінцевому результаті збільшити об'єми виробництва. У 2020 році вищезгаданий Порядок визначає механізм використання коштів без конкретизації аквакультурної діяльності (постанова КМ України від 20 травня 2020 р. № 395).

Досліджуючи державну фінансову підтримку загалом сільського господарства, науковці (Гафурова & Заїка) стверджують, що жоден різновид державної підтримки сільського господарства країни не функціонує стабільно й передбачувано протягом тривалого періоду часу, що дало б можливість сільськогосподарським товаровиробникам сформувані певні виправдані очікування і коригувати свою господарську діяльність відповідно до них.

Протягом 2020 р. діє бюджетна програма «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників». Суб'єкти аквакультури можуть скористатися цією програмою для здешевлення кредитів. За інформацією Держрибагентства на такі цілі у 2020 р. для суб'єктів аквакультури виділено 1,2 млрд грн. («У 2020 році на програму часткової ...», 2020). Компенсація надається за нараховані й сплачені у поточному році відсотки за користування кредитами у розмірі 1,5 облікової ставки Національного банку України, що діє на дату нарахування відсотків, але не вище розмірів, передбачених кредитними договорами, зменшених на 5 відсоткових пунктів. Компенсації підлягають відсоткові ставки за короткостроковими кредитами, залученими для покриття виробничих витрат; середньостроковими і довгостроковими

кредитами, залученими для придбання основних засобів сільськогосподарського виробництва, здійснення витрат, пов'язаних з будівництвом і реконструкцією виробничих об'єктів сільськогосподарського призначення, та ін. (п. 4 «Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів» у редакції постанови КМ України від 3 березня 2020 р. № 202).

За статусом суб'єкта слід виділити підтримку фермерства. Нововведенням 2020 р. виявилася додаткова фінансова підтримка сімейним фермерським господарствам за рахунок державного бюджету за програмою «Фінансова підтримка фермерських господарств». За такою підтримкою сімейні фермерські господарства отримують доплату на користь застрахованих осіб – членів/голови сімейного фермерського господарства єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Право на отримання доплати мають члени/голова сімейного фермерського господарства без статусу юридичної особи, яке утворене відповідно до Закону України «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 р. № 973-IV і зареєстроване платником єдиного податку четвертої групи (п. 2 Порядку надання сімейним фермерським господарствам додаткової фінансової підтримки через механізм доплати на користь застрахованих осіб – членів/голови сімейного фермерського господарства єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, затвердженого постановою КМ України від 22 травня 2019 р. № 565). Внесення доплати розраховано на 10 років у розмірі 0,9 міні-

мального страхового внеску за перший рік і відповідно 0,1 – за дев'ятих і десяти роки, за обов'язкової умови сплати решти мінімального страхового внеску головою/членами сімейного фермерського господарства (п. 3 вищезазначеного Порядку).

Звичайно, своєчасно отримана належна фінансова підтримка завжди найбільше відчутна. Однак досить значимі й інші підтримки. До правової підтримки вважаємо буде доречно серед іншого віднести спрощення процедури оренди водних об'єктів для аквакультурної діяльності. Так, 4 листопада 2020 р. прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення порядку передачі в оренду водних об'єктів у комплексі з земельними ділянками». До внесення змін цим законом, щоб займатися аквакультурою діяльністю на орендованому водному об'єкті потрібно було укладати два окремі договори оренди: водного об'єкта і земельної ділянки. Такі умови необґрунтовано ускладнювали процедуру оренди водних об'єктів і створювали певні перешкоди. На відміну, прийнятий закон дозволяє передавати в оренду водний об'єкт у комплексі із земельною ділянкою під ним й укладати один договір на основі «Типового договору оренди землі в комплексі з розташованим на ній водним об'єктом». На думку ініціативної групи, з чим ми повністю погоджуємося, такі умови усувають колізії окремих норм земельного і водного законодавства; сприятимуть оптимізації аквакультурного виробництва, забезпечать збільшення кількості орендарів тощо.

Серед організаційної підтримки суб'єктів аквакультури слід виділити напрями діяльності Бюджетної

установи «Методично-технологічний центр з аквакультури». Центр опікується діяльністю суб'єктів аквакультури і надає їм всіляку підтримку. Серед основних напрямів діяльності центру розрізняють інформаційну підтримку суб'єктів аквакультури, консультаційну діяльність, участь у розробці нормативно-правових актів, міжнародне науково-технічне співробітництво у сфері аквакультури та ін.

У свою чергу, суб'єкти аквакультури під час використання, розведення, утримання та вирощування гідробіонтів в умовах аквакультури повинні здійснювати власну діяльність таким чином і такими темпами, які не призведуть у довгостроковій перспективі до їх вичерпання, тим самим зберігаючи потенціал щодо забезпечення населення рибою й рибопродуктами для задоволення потреб теперішніх і прийдешніх поколінь (Шовкун, 2019: 85). Крім цього, потрібно забезпечити належне виконання Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», що являється правовим інструментом попередження шкідливих екологічних наслідків для навколишнього природного середовища, більш виваженим та наближеним до європейських стандартів (Kondratiuk & Roman, 2019: 100).

Висновки і перспективи.

Отже, можна стверджувати, що державна підтримка у сфері аквакультури забезпечується різними механізмами, урегульованими законодавством. До них відносяться: фінансові, організаційні, правові. У свою чергу фінансова підтримка поділяється за видом діяльності або за правовим статусом суб'єкта. Держава має бути зацікавленою в ефективній інтегра-

ції аквакультури в економіку країни і всіляко цьому сприяти шляхом заохочення різними дієвими засобами. Потрібно щоб суб'єкти аквакультури відчували захист і підтримку від держави. Щоб теперішні чи майбутні виробники були впевнені у стабільності, дієвості та довготривалості декларованих видів підтримки.

Список використаних джерел

1. Стратегія реформування рибної галузі з урахуванням міжнародного досвіду у стані завершення: електронний ресурс від 31.07.2018 р. URL: <https://Kmu.gov.ua> (дата звернення: 07.11.2020 р.).
2. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24.06.2004 р. № 1877-IV. Офіційний вісник України. 2004. № 30. С. 98.
3. Гафурова О.В., Заїка В. В. Загальна характеристика державної фінансової підтримки сільського господарства України. Право. Людина. Довкілля: науково-практичний журнал. 2019. Т. 10. № 1. С. 46–52.
4. Про аквакультуру: Закон України від 18.09.2012 р. № 5293-17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5293-17#Text> (дата звернення: 06.11.2020 р.).
5. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 р. № 806-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80#Text> (дата звернення: 06.11.2020 р.).
7. У 2020 р. на програму часткової компенсації відсотків за залученими кредитами для суб'єктів аквакультури виділено 1,2 млрд грн.: електронний ресурс від 25.05.2020 р. URL: <https://darg.gov.ua> (дата звернення: 06.11.2020 р.).
8. Інформація про бюджетну установу «Методично-технологічний центр з аквакультури». URL: <https://darg.gov.ua> (дата звернення: 06.11.2020 р.).

9. Шовкун Ю. В. Про деякі аспекти правової регламентації рибогосподарських меліоративних заходів. Право. Людина. Довкілля: науково-практичний журнал. 2019. Т. 10. № 1. С. 83–90.
10. Кондратюк Т. М., Роман Р. P. Legal basis of environment impact valuation. Право. Людина. Довкілля: науково-практичний журнал. 2019. Т. 10. № 1. С. 97–101.

References

1. Zavershuyetsia rozrobka Stratehii reformuvannia rybnoi haluzi z urahuvanniam mizhnarodnoho dosvidu [Development of the Strategy of reform of fishing industry is being completed, taking into account international experience: electronic resource 31.07.2018.]. Available at: <https://Kmu.gov.ua> (in Ukrainian).
2. Pro derzhavnu pidtryмку silskoho hospodarstva Ukrainy: Zakon Ukrainy № 1877-IV, 24.07.2004. Ofitsiynyi visnyk Ukrainy (2004). [On state support of agriculture in Ukraine: Law of Ukraine of June 24, 2004 № 1877-IV. Official bulletin of Ukraine], 30, 98 (in Ukrainian).
3. Hafurova, O.V. & Zaika, V.V. (2019). Zahalna harakrerystyka derzhavnoi finansovoi pidtrymky silskoh ohospodarstva Ukrainy. Pravo. Liudyna. Dovkillia [General description of state financial support for agriculture of Ukraine. Law.Human. Environment: Scientific and practical journal], 10(1): 46–52 (in Ukrainian).
4. Pro akvakulturu: Zakon Ukrainy № 5293-17, 18.09.2012 [On aquaculture: Law of Ukraine of September 18, 2012 № 5293-17]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5293-17#Text> (in Ukrainian).
5. Stratehiya rozvytku agrarnogo sektory ekonomiku za period do 2020 roku: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainu № 806-p, 17.10.2013 [Strategy of development of agricultural sector of the economy

- for period until 2020: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of October 17, 2013 № 806-p]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80#-Text> (in Ukrainian).
7. U 2020 rotsi na prohramu chastkovoï kompensatsii vidsotkiv za zaluchenymy kredytamy dlia subyektiv akvakultury vydileno 1,2 miliardy hryvniiv [In 2020 1.2 billion were allocated for the program of partial compensation of interest on attracted loans for aquaculture entities: electronic resource 25.05.2020]. Available at: https://darg.gov.ua/_u_2020_roci_na_programu_0_0_0_9780_1.html (in Ukrainian).
 8. Informatsia pro biudzhettuustanovy «Metodychno-tekhnologichnytsentr z akvakultury» [Information on the budgetary institution «Methodological and Technological Center for Aquaculture»: electronic resource]. Available at: https://darg.gov.ua/informacija_pro_bjudzhettu_0_0_0_8265_1.html (in Ukrainian).
 9. Shovkun, Yu.V. (2019). Pro deyaki aspekty pravovoi rehlymetatsii rybohospodarskykh melioratyvnykh zakhodiv. Pravo.Liudyna. Dovkillia: naukovo- praktychnyi zhurnal [On some aspects of the legal regulation of fisheries reclamation measures. Law.Human. Environment: Scientific and practical journal], 10(1): 83–90 (in Ukrainian).
 10. Kondratiuk, T.M. & Roman, R.R. (2019). Legal basis of environment impact evaluation. Pravo. Liudyna. Dovkillia: naukovo- praktychnyi zhurnal, 10 (1): 97–101 (in Ukrainian).

T.M. Kondratiuk & V.O. Melnyk (2020). LEGAL PRINCIPLES OF STATE SUPPORT IN AQUACULTURE SPHERE. *Law. Human. Environment*, 11(4):46-52.

<https://doi.org/10.31548/law2020.04.005>.

Summary. *The effective functioning of any sector of agriculture is provided with adequate comprehensive state support. Aquaculture is no exception. The paper discloses the content of state support for agricultural activities in the field of aquaculture. The legislation defining directions and general principles of aquaculture development are analyzed. It is established that support for aquaculture activities by the state should be carried out by every possible means both in the economic and other areas: encouragement to produce naturally safe aquaculture products that can compete with the markets of other countries; financial promotion of breeding; improving fish productivity of water bodies through artificial restoration of water living resources; restoration of the proportion of populations of endangered and rare species of animals and plants whose habitat is water; promoting the development of own production of aquaculture feed; carrying out research and development in the field of aquaculture for their financing and introduction of results into production; financial support; providing training for highly qualified aquaculture professionals; promoting sustainable aquaculture production, etc. Financial, organizational and legal mechanisms of state support in the field of aquaculture are considered.*

Keywords: *aquaculture, state support, compensation, financing, agriculture, aquaculture entities*
